

1.3 Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden

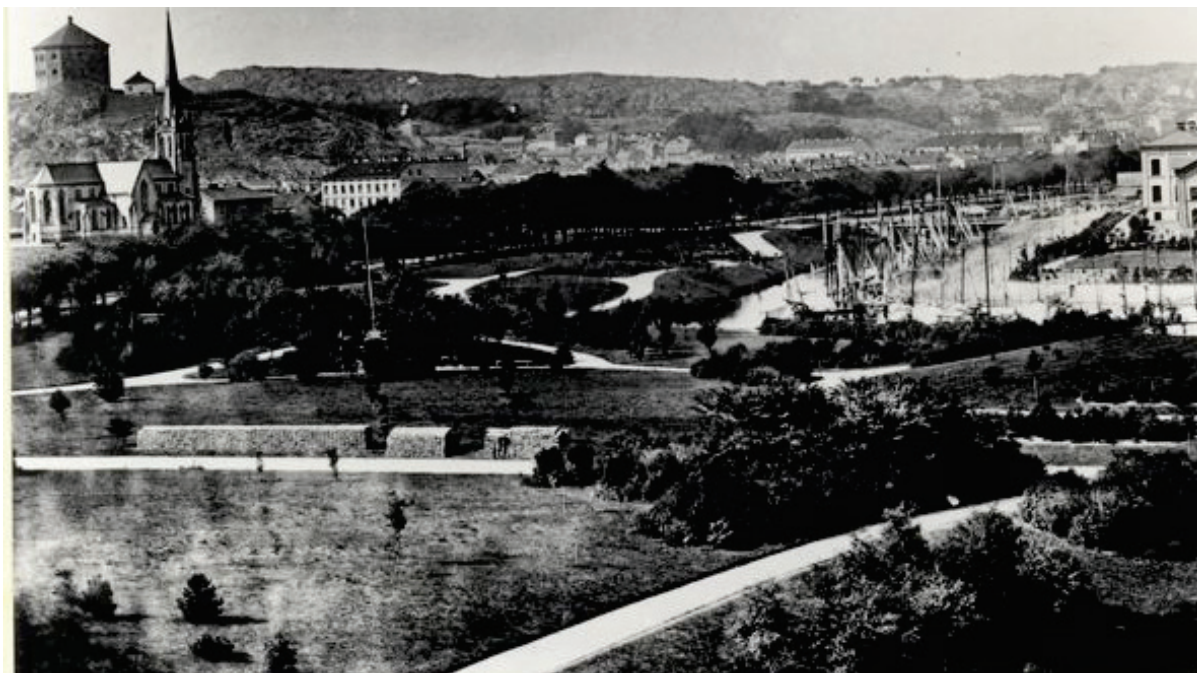
1.3.1 Slottsskogen

Influensområdet berör också en litet område i Slottsskogens nordöstligaste del (Riksintresset Slottsskogen – Botaniska trädgården – Änggården O2:7, se Figur 1). Slottsskogen har en lång tradition som rekreatiomsområde och som parkanläggning typisk för det sena 1800-talet. Slingrande stigar och vägar leder mellan den befintliga naturen och topografiska höjdskillnader som utgångspunkt, med intentionen att bevara och förädla de kvalitéer som området erbjuder. Dammgrävdes där tidigare sankområden legat, naturlig och befintlig växtlighet kompletterades, utsiktsplatser anordnades.

Efter att markområdet överlätits av staten från Älvsborgs Kungsladugård till Göteborgs stad 1868 beslöt stadsfullmäktige 1874 att en park skulle anläggas. Djurpark, restauranger, vaktstugor, ekonomibyggnader, friluftsteater med mera anlades. Parken som helhet är välbevarad och utgör en miljö av stort kulturhistoriskt värde. Slottsskogen speglar flera sammanfallande ideal från 1800-talets senare del; vikten av friluftsliv, parkens utformning samt det faktum att parken var öppen för alla olika samhällsklasser. Växtligheten i form av ursprungliga träd, parkens slingrande gångsystem och den äldre bebyggelsen bär höga kulturhistoriska värden i form av arkitekturhistoriska- och socialhistoriska värden.

1.3.2 Kungsparken, Nya allén och Trädgårdsföreningen

Planen för området längs vallgraven fastställdes 1807 och följde rådande mode i Europas storstäder. Som en del av denna stadsplan började Nya Allén att anläggas. Första etappen av Nya Allén var klar 1823. Diskussionerna kring dess tillblivelse hade pågått sedan mitten av 1770-talet. Alléns ursprungliga funktion som stråk för promenad till fots, transport med häst eller vagn uteslöt trafik med lastfordon. 1900-talets snabbt ökande bilism öppnade snart allén för allmän trafik och den har blivit en av Göteborgs hårdast trafikerade genomfartsleder för biltrafik. Kungsparken som anlades 1859-61 utgör en så kallad parkgördel kring Nya Allén. Parken är anlagd enligt det engelska parkidealet där de naturliga formerna hos gångvägarna liksom för vegetationens urval var idealet. I området finns historiskt värdefulla träd av hög ålder som utgör viktiga delar i helhetsmiljön. Grönstråket avlutas i öster av Trädgårdsföreningen som anlades 1842 som i dag utgör byggnadsminne enligt KML kap 3. Parken innehåller även flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader som exempelvis Palmhuset och Fröhandelshuset.

Figur 40: Bild över Kungsparken och Nya Allén från 1870-talet. Stadsdelen Haga är inte helt utbyggd och berget som skansen Kronan är uppförd på saknar helt växtlighet. Hamnverksamheten är i full gång invid Kungstorget som skymtar till höger i bild. Bilden tillhör Göteborgs Stadsmuseum.

Figur 41: Flygbild över Göteborgs centrala delar från 1963. Trädgårdsföreningen syns i förgrunden, en park som binds samman med Nya Allén och Kungsparken i ett grönstråk som ramar in Göteborgs äldsta delar. Bilden tillhör Göteborgs Stadsmuseum.

Värden centrala för riksintresset:

- Den på tidigt 1800-tal anlagda Trädgårdsföreningen och Nya Allén var det första steget i Göteborgs utbredning utanför befästningsanläggningarna. Parkområdena i sig är anlagda enligt tidstypiska stilideal med inspiration från det engelska parkidealet. Trädgårdsföreningen och Nya Allén samt Kungsparken visar på tidstypiska parkideal och stadsplaneringskonst och har i sig höga kulturhistoriska värden.

1.3.3 Tyska kyrkan/Christine kyrka

Runt byggnaden vars nuvarande utformning härleds från 1700-talets slut finns en kyrkotomt som är skyddad som kyrkligt byggnadsminne (KML kap 4). Kyrkotomten användes till gravsättning fram till 1805. Både gånger och den äldre växtligheten såsom lind och gullregn har stor betydelse för kyrkobyggnadens omgivningar i den norra delen och är av högt kulturhistoriskt värde. De äldre träden är mycket betydelsefulla för det upplevelsevärde och kunskapsvärde som kyrkomiljön utgör och speglar på ett tydligt sätt en typisk utveckling av den växtliga miljön kring kyrkobyggnader som blev aktuellt först sent 1700-tal.

Figur 42: Kyrkotomten till Tyska kyrkan ligger norr om kyrkobyggnaden i anslutning till Köpmansgatan. Här finns flera äldre lindar. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

1.3.4 Örgryte gamla kyrka

Kyrkogården som omger den medeltida kyrkobyggnaden har en hög andel äldre gravanordningar vilket präglar kyrkogården som helhet. Inom kyrkogården växer solitära träd såsom alm, björk, lönn och lind. I nordöstra delen finns också en trädrad med thuja. Flera av träden är åldriga och har stor betydelse för kyrkogårdens karaktär då de äldre och i många fall storskaliga gravanordningarna ligger mycket tätt och ger ett dominerande intryck. De äldre träden bidrar till kyrkogårdens ålderdomliga karaktär och utgör ett betydande inslag i kyrkogårdens kulturhistoriska värde.

Figur 43: Växtligheten vid Örgryte gamla kyrkogård består främst av äldre solitära träd. Växtligheten har stor betydelse för kyrkogårdens karaktär då kyrkogården i övrigt domineras av stora äldre gravanordningar. Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

1.3.5 Bergslagsbanans stationspark

Stationen anlades 1881 till den privata järnvägslinjen Bergslagsbanan. Bergslagsbanan var vid tiden Sveriges största järnvägssatsning och ändstationen i Göteborg fick en imponerande och representativ utformning. Stationsparken hade ursprungligen en mycket större utbredning än idag och sträckte sig fram till den plats som tidigare var Lilla Bommens torg. Parken fungerade som en vacker inramning till stationen samt skapade skugga och en behagligare miljö åt resenärerna. Ett annat motiv till att de uppfördes var att de förhindrade att gnistor från tågen spreds och orsakade stadsbränder. Merparten av landets stationsparker är idag försvunna, vilket gör Bergslagsbanans stationspark särskilt värdefull. Den del av parken som ligger väster om byggnaden är skyddad som byggnadsminne. Stationsparken är en viktig del i helhetsmiljön kring stationsbyggnaden och utgör ett viktigt kunskaps- och upplevelsevärde ur ett arkitektoniskt och socialhistoriskt perspektiv.

Figur 44: Bergslagsbanans stationspark är delvis bevarad och utgör en mycket viktig del i helhetsmiljön kring stationsbyggnaden som är skyddad som byggnadsminne (KML kap 3). Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

1.3.6 Haga kyrkoplan

År 1859 uppfördes Hagakyrkan åt den växande befolkningen i arbetarstadsdelen Haga och i samband med det anlades en park kring kyrkan. Parken var då sammanlänkad med Nya Allén. I och med att Vasastaden växte fram blev Haga kyrkoplan en viktig grönyta för rekreation på gränsen mellan den de två stadsdelarna. Stilmässigt följde Haga kyrkoplan de engelska parkidealen. Haga kyrkoplan behåller idag till stor del sitt uttryck från 1800-talets mitt med organiskt slingrande gångar mellan gräsklädda ytor och fristående träd.

Parken är väl inpassad i stadens rutnätsplan och fungerar som en gräns mellan stadsdelarna Haga och Vasastaden som tidigare utgjorde bostadsområden för Göteborgs arbetare respektive dess högborgerliga befolkning. Den välbevarade parkmiljön visar på park- och stadsplaneidealen från 1800-talets senare del och har höga kulturhistoriska värden. Många av träden är gamla och är sig mycket värdefulla, flera av träden är ursprungliga. Haga kyrkoplan utgör ett viktigt kunskaps- upplevelsevärde ur ett arkitekturhistoriskt och socialhistoriskt perspektiv.

Figur 45: Haga kyrkoplan är en välbevarad parkmiljö som visar på park- och stadsplaneidealen från 1800-talets senare del, och har höga kulturhistoriska värden. Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

1.3.7 Vasagatans allé, Molinsparken samt Vasakyrkan

1866 fastställdes en utvidgningsplan för den snabbt växande handels- och industristaden Göteborg. Mer storskaliga bostadskvarter skulle anläggas utanför vallgraven. Stadsdelen Vasastaden har en tidstypisk stadsbyggnadsplan med rätvinkliga kvarter, några breda trädplanterade huvudgator och inslag av andra planteringar såsom förträdgårdar och parker. Platser för rekreation sågs som viktiga inslag bland de högt exploaterade stenstadskvarteren.

Som en del i denna stadsplanering anlades Molinsparken som tillsammans med Vasaparken och Vasakyrkan utgör ett sammanhängande grönområde. Parken är en kombination av en naturromantisering och formell park.

Vasakyrkan, centralt belägen i Vasastaden i Göteborg, invigdes den 4 april år 1909. Växtligheten kring kyrkobyggnaden är en del i det parkstråk som går från Studenternas hus i sydost mot Vasakyrkan och vidare till Molinsparken. Växtligheten är anlagd enligt ett friare naturromantiskt mönster där gångar och trappor är anlagda enligt platsens naturliga förutsättningar.

Vasagatans lindallé är mycket karaktärsskapande för Vasastaden och Göteborg och den tillför värdefull grönska till stadsbilden. Delar har nyplanterats sedan allén anlades men många av träden är gamla. Esplanaden besitter höga kulturhistoriska värden genom den starka kopplingen till stadsdelens utbyggnad och då rådande stadsplaneideal.

Vasaparken, Molinsparken och Vasagatans allé är välbevarade och framstående exempel på det sena 1800-talets stadsbyggnadsideal där offentliga rekreativmiljöer ingick som

betydelsefulla element i stadsplanerna. Miljöerna har i sig höga kulturhistoriska värden. Som tidstypisk och samtida inramning av kyrkobyggnaden är växtligheten kring Vasakyrkan av högt kulturhistoriskt värde och en del av kyrkomiljöns upplevelsevärde.

Figur 46: Allén längs Vasagatan är ett mycket viktigt inslag i stadsmiljön och är ett uttryck för 1800-talets stadsplaneideal som var gällande i Europa vid tiden. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

1.3.8 Hvitfeldtsparken/Himlabacken

Området mellan Hvitfeldtska gymnasiet och Göteborgs landsarkiv kallas Himlabacken och anlades som park kring 1920. På platsen låg tidigare landeriet Götaberg och fram till att parken anlades hade landeriets öppna parkkaraktär behållits. Parken utgör ett grönt inslag i stenstadsmiljön, helt enligt tidens ideal.

Hvitfeldtsparken ligger i kuperad terräng och omges av friliggande, monumentala institutionsbyggnader. Parken är ett värdefullt exempel på en tidstypisk parkmiljö kopplad till offentliga institutionsbyggnader i 1800-talets stadsbyggande. Vegetation som härrör från landeriet Götaberg utgör viktiga lämningar från landeritiden som är ett viktigt uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad (O:2 1-5).

1.3.9 Renströmsparken

Området där Renströmsparken är belägen tillhörde under 1800-talet landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg. Inför Jubileumsutställningen 1923 omskapades området helt. Efter utställningen revs paviljongerna och Renströmsparken skapades. Näckrosdammen blev ett inslag i parken som anlades i den romantiska, naturefterhärmande traditionen. I Renströmsparken samlas institutionsbyggnaderna kring en öppen gräsyta omgiven av gång- och cykelvägar. I den västra delen av parken är terrängen kuperad med gräsklädda kullar omgivna av träd och buskar som skapar fonder och överraskningsmoment. Renströmsparken har ett trädgårdshistoriskt värde som en välbevarad stadspark i den naturefterhärmande stilen. Värdefulla är också spåren efter jubileumsutställningen samt eventuella spår av de tidigare landeriernas trädgårdar.

Figur 47: Renströmsparken, med äldre bevarade träd samt utsmyckande buskage och slingrande gångar. Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

1.3.10 Johannebergs landeri

Till Johannebergs landeri hör en trädgårdsanläggning med träd planterade under 1800-talets första del. Trädgårdsverksamhet bedrevs i form av en arrenderad handelsträdgård fram till 1920-talet då Eklandagatan anlades. I samband med detta gjordes den nedre trädgården om till en park med prydnadsplanteringar. Vid Göteborgs jubileumsutställning 1923 ingick landeriet i utställningsområdet.

I dag består anläggningen av en trädgård på den övre terrassen och en parkdel på den nedre. Inom området finns äldre träd som troligen härrör från 1800-talets första hälft.

Johannebergs landeris park- och trädgårdsanläggning har ett högt kulturhistoriskt värde och är ett oersättligt inslag i miljön kring Korsvägen. Landeriet utgör i sammanhanget en unik rest från landeriepoken eftersom det är det enda landeri som ligger väl exponerat i Göteborgs stadslandskap. Anläggningen vittnar om hur stadens marker användes under äldre tider och det som är bevarat av parken och trädgården gör det möjligt att föreställa sig hur Johannebergs landeri en gång låg i en betydligt lantligare miljö, vilket är av stort pedagogiskt

värde. Under våren 2014 utfördes en arkeologisk utredning vid landeriet och park- och trädgårdsanläggningen gavs då fornlämningsstatus.

Figur 48: Delar av resterande trädgård som tillhör Johannebergs landeri vars huvudbyggnad skimtar i bakgrunden. Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

1.3.11 Liseberg

Området för Lisebergs nöjespark utgjordes tidigare av Lisebergs landeri. Den äldsta av huvudbyggnaderna som finns kvar på området uppfördes vid 1700-talets mitt, då det också fanns en tobaksodling och en trädgård. Vid Göteborgs jubileumsutställning 1923 gjordes landeriområdet om till nöjespark men flera av landeriets byggnader och delar av landeriets trädgård och park bevarades.

Uppe på berget i dess norra del skapades i samband med jubileumsutställningen en liten friluftspark med ditflyttade äldre byggnader. Troligt är att berget fram till dess var ett orört naturområde och inte en del av landeriparken. På bergets sluttning finns dock lämningar efter landeriparken bevarad (Figur 49). I hela området finns äldre träd bevarade. Den bevarade landeriparken samt de äldre, ibland flera hundra år gamla träden, är mycket värdefulla rester från Lisebergs landeri, en epok som är särskilt omnämnd i riksintressebeskrivningen Göteborgs innerstad. Den äldre växtligheten utgör en viktig del i anläggningens kunskapsvärde. Upplevelsevärdet är dock något begränsat, då verksamheten i nöjesparken ständigt skiftar och förändras.

Figur 49: En del av det skogsbeklädda berget i anläggningens västra del, som troligen utgör bevarad naturmark från landeriepoken. Foto; Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning.

2 Källförteckning

Björk m. fl. Så byggdes husen 1880-1980. Statens råd för byggnadsforskning och Stockholms stadsbyggnadskontor, Stockholm 1992.

Göteborgs Stad (2000). Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg, ett program för bevarande, volym 1 och 2, Göteborgs Stad 2000.

Göteborgs Stadsbyggnadskontor/Göteborgs Stadsmuseum 2003, Hus för hus i Göteborgs stadskärna, Kungälv 2003.

Göteborgs stadsmuseum (2014 a). PM Åtgärdsförslag vid Korsvägen Liseberg
Kulturhistoriskt värdefulla miljöer i Göteborg, Göteborgs stadsmuseum, PM från kulturmiljöenheten Version 2014-07-11 Maja Lindman

Göteborgs stadsmuseum (2014 b). PM, version 2 Åtgärdsförslag för Kungsparken/ Nya Allén. Planering för Västlänken, station Haga inom miljö av riksintresse för kulturmiljövården i centrala Göteborg. Göteborgs stadsmuseum PM från kulturmiljöenheten, version 2, 2014-04-02 Anette Lindgren

Länsstyrelsens GIS-databas. Länsstyrelsen i Västra Götalands Län

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohuslän Rapport 2008:08 Göteborg Kulturmiljöer av riksintresse. Göteborg 1992

Park- och naturförvaltningen i Göteborg (2014). Inventering av vedsvampar i urbana trädmiljöer i Göteborg 2013. Rapport 2014:08

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister (BeBR). www.raa.se

Riksantikvarieämbetet (2010). Statliga Byggnadsminnen – Vägledning, Tillståndsansökan och tillståndsprövning. ISSN 1651-1298. ISBN 91-7209-396-X

Riksantikvarieämbetet (2012). Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6§ miljöbalken. Uppdatering 2012-01-12.

Riksantikvarieämbetet (2015) Rapport från Riksantikvarieämbetet, Plattform Kulturhistorisk värdering och urval. www.raa.se

Göteborgs Stadsmuseums arkiv (2015). Geometrisk affritningh uppå Göteborghs stadh. December Anno 1644

Stadsbyggnadskontoret Göteborg stad, kartarkiv. Plan till Göteborgs stads utvidgning 1866 (1480K-II-121)

Sundqvist, Ulf (2015) PM Hydrogeologi. Trafikverket.

Svensk standard (2014). SS 199000:2014, Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Swedish standard institute, utgåva 1.

Trafikverket (2014 a). Järnvägsplaner. Olskroken planskildhet och Västlänken. Göteborgs Stad och Mölndals stad, Västra Götalands län. Miljökonsekvensbeskrivning. 2014-09-01. TRV 2013/92338. Rev. 2014-11-07

Trafikverket (2014f). Underlag till järnvägsplaner. Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Underlagsrapport kulturmiljö TRV2014-09-01 TRV 2013/92338

Trafikverket (2015 a). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt – Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden. Trafikverket 2015-09-04

Trafikverket (2015 c). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Handlingsplan tillvaratagande av kulturmiljö, Bilaga 2- Byggnader

Trafikverket (2015 d). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Handlingsplan tillvaratagande av kulturmiljö, Bilaga 3 – Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden

Trafikverket (2015 e). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Kontrollprogram kulturmiljö

Trafikverket. (2015). PM Hydrogeologi kapitel 8. Västlänken. Ansökan om vattenverksamhet enligt miljöbalken. Kompletteras med rapportnummer, ISBN etc.

Trafikverket (2015 f). Åtgärdsprogram för bevarande av träd i parker och alléer under byggandet av Västlänken. TRV 2014/74786

Trafikverket (2015 g). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Handlingsplan tillvaratagande av kulturmiljö, Bilaga 1 – Fornlämningar

Trafikverket (2015 h). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Handlingsplan tillvaratagande av kulturmiljö

Trafikverket (2015 i). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Kontrollprogram grundvatten

Trafikverket (2016). Västlänken och Olskroken planskildhet, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, Underlagsrapport; PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt - bebyggelse

TRAFIKVERKET

Trafikverket, 405 33 Göteborg.
Kruthusgatan 17
Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 0243-795 90

www.trafikverket.se